

Cu privire la valoarea sociologiei lui Petre Andrei **[On the value of Petre Andrei's sociology]**

Petre DUMITRESCU

Abstract

The present work starts from the idea that, in Petre Andrei's vision, sociology is not a science of any kind, a science among the other sciences, but one with fundamental status, because it allows the determination of the origin, as well as of the place and role of each social phenomenon, within the society. It is mentioned that Petre Andrei, who opted for a sociology of a *cogitans* type, anticipated through his novel ideas the creations of the new wave of sociologists from the middle of the XXth century, who reviewed and restructured the great classical sociological theories. The value of the Romanian thinker's conception is highlighted, first of all, by consistent references to the way of defining sociology in relation to philosophy, social sciences and practical activity.

Regarding the essential coordinates of Petre Andrei's conception, it is exposed the way of understanding the biunivocal relations between society and the individual, which paves the way for the identification of the dual nature of society, seen as a concretized or substantialized spirit and insists on presenting the role of the two processes, individualization and socialization, specific to any society, in explaining the structure and dynamics of the social life. At the same time, considerations are made on the eclectic character of the integralist method and the fact that between the causal explanation and understanding there is no opposition, but, on the contrary, in the field of sociology they complement each other.

It is concluded that by cultivating the scientific spirit, the passion of truth and the trust in the freedom of the spirit, Petre Andrei's work, besides being a valuable working tool, from which the new generations have a lot to learn, is also an inexhaustible source of inspiration, still insufficiently exploited. It contains *in nuce* ideas, perspectives, suggestions, which are required to be carefully analyzed and to deduce from them new opinions that allow the deeper and adequate understanding of society and man as an essential piece of the social mechanism.

Key-words: sociology of a *cogitans* type, dual nature of society, integralist method

Introducere

Din opera bogată și valoroasă a lui Petre Andrei, volumul consistent consacrat analizei problematicei sociologiei generale, la reeditarea căruia a lucrat cu pasiune până în ultimele momente ale vieții sale zbuciumate, este, fără îndoială, o capodoperă. Această apreciere se

certifică dacă avem în vedere că acesta sintetizează și sistematizează magistral contribuțiile sale din lucrările anterioare, ce tratează, în principal, teme de sociologie, de filosofie, de politologie și în care propune un mod propriu, inedit de a defini sociologia și de a explica universul social.

Ideea axială, care exprimă caratele spiritului creator al gânditorului român ce își pune pecetea pe structura și substanța întregului său demers, susține că sociologia nu este o știință oarecare, o știință printre celelalte științe, ci are o vocație aparte, un statut fundamental, deoarece îngăduie determinarea originii, precum și a locului și rolului fiecărui fenomen social, indiferent de felul său, în ansamblul universului social. În virtutea acestei exigențe teoretice, documentarea riguroasă întreprinsă și informația imensă acumulată, sprijinite pe o deschidere culturală și erudiție de excepție, sunt ordonate și coordonate astfel încât să-i îngăduie regândirea, reconstrucția tematicii sociologiei. Acestui scop important îi este destinată și cercetarea minuțioasă, pe teme, fragmentat, a marilor teorii sociologice. Rezultatul acestui efort uriaș este elaborarea unei concepții originale asupra sociologiei ca știința care permite explicarea realității sociale în unitatea și în diversitatea elementelor sale constitutive, aflată într-o continuă schimbare și evoluție.

Prin modalitatea de a aborda și gândi tematica sociologiei, Petre Andrei, care resimțea o atracție funciară spre marile modele explicative, anticipează creațiile noului val de sociologi de la mijlocul secolului al XX-lea, strălucit reprezentat de Talcott Parsons, Robert Merton, Wright Mills, Niklas Luhmann, Claude Levi-Strauss ș.a., care au exploatat valoarea teoreticului în vederea revizuirii și restructurării marilor teorii sociologice clasice. Sociologia gânditorului român se bazează pe axioma că cea mai bună practică este o bună teorie, de aceea a promovat, cum bine s-a remarcat, o sociologie de tip *cogitans*, diferită de sociologia *militans*, care reduce tematica sociologiei în general la practica socială de ameliorare a condițiilor de viață a comunităților umane.

Specificul sociologiei ca știință

Ca apărător fervent al independenței, al autonomiei științificului, Petre Andrei consideră sociologia ca diferită de filosofie, de științele sociale și de practica socială. Referitor la teoriile sociale anterioare constituirii sociologiei ca știință, el apreciază că acestea, ca expresii directe ale speculației filosofice, întrucât privilegiau orizontului transcendent sau transcendental, nu vizau cunoașterea concretă a realității sociale, ci împlinirea unor idealuri și valori morale. Spre deosebire de filosofie, sociologia își deduce principiile și categoriile prin cercetarea faptelor sociale pe baza experienței sociale pentru că investighează ceea ce este și nu ce ar trebui să fie.

Sociologia se bucură, după Petre Andrei, de o demnitate, de o valoare intrinsecă pentru că cercetează societatea umană ca totalitate, ca un întreg, pe când științele sociale studiază fenomene sociale concrete, determinate (economice, politice, juridice etc). Sociologia explică viața socială prin interdependența tuturor factorilor sociali, evidențiind unitatea lor superioară și originară, fiind o știință sintetică și integrală, în timp ce științele sociale sunt analitice și parțiale. În această privință este semnificativă constatarea că „sociologia propriu-zisă privește fenomenul social în totalitatea sa, bazându-se pe cunoștințele speciale furnizate de științele sociale și urmărește să găsească ceea ce este esențial și general sau, cu alte cuvinte, socialul din fenomene.”¹

Din orizontul opțiunii pentru o sociologie de tip *cogitans*, Petre Andrei nu este de acord cu viziunea privind cercetarea sociologică a magistrului său Dimitrie Gusti și a elevilor acestuia, pe motivul că în acest fel se confundă aplicarea rezultatelor cercetărilor sociologice cu sociologia

¹ Petre Andrei, *Sociologie generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 89.

însăși, ceea ce înseamnă a o reduce la un instrument practic, reformator al vieții sociale. Deși cercetarea științifică, în mod special cea sociologică, este generată de nevoi practice, întrucât textul nu se reduce la context, ea se detașează de instanța practică, care o face posibilă. Sociologului, ca om de știință, i se cere să urmeze exigențele atitudinii obiective, să caute permanent să pună între paranteze dorințele, pasiunile, interesele, cu un cuvânt subiectivitatea sa, și să se preocupe exclusiv de cercetarea teoretică și, cu deosebire, de elaborarea de noi probleme. În mod firesc, se conchide că „sociologia nu formulează idealuri practice către care trebuie să aspire realitatea, ea constată numai și caută să explice fenomenele sociale.”²

Tendința de a substitui sociologia fie cu filosofia, fie cu cercetări ce aparțin științelor sociale particulare, fie cu practica socială, a fost, consideră Petre Andrei, unul din motivele care au determinat contestarea posibilității sociologiei ca știință. Pentru a contracara o asemenea opinie, întreg demersul său este astfel structurat încât să poată dovedi, fără putință de tăgadă, că sociologia posedă un obiect propriu, utilizează o metodă specifică și formulează legi ale căror particularități sunt condiționate de natura spirituală a realității sociale.

În viziunea lui Petre Andrei, societatea este un domeniu al existenței ireductibil, are o calitate proprie, de aceea structura și funcțiile sale nu trebuie explicate prin factori exteriori, așa cum procedează teoriile mecaniciste, care consideră continuitatea fenomenelor din natură drept o identitate a lor, ci prin forțe și cauze inerente acesteia. Mediul exterior, care poate favoriza sau îngreuna procesul social, reprezintă doar o condiție și nu o cauză eficientă a vieții sociale.

Prin cercetarea sa, în concordanță cu exigențele spiritului științific, adică a explicației cauzale și funcționale, a conținutului teoriilor sociale clasice, Petre Andrei caută să evidențieze cât adevăr și eroare cuprinde fiecare dintre acestea, pentru ca, prin utilizarea cu virtuozitate a exigențelor principiului compromisului rezonabil, să-și poată contura jaloanele propriei concepții sociologice. Hibe pe care le decelează teoriilor sociologice sunt, *grosso modo*, expresia modului inadecvat al acestora de a aborda și înțelege coordonatele complexe și extrem de subtile ale raporturilor biunivoce dintre societate și individ și de aceea sunt văzute ca văduvite de capacitatea de a decela și înțelege simultan natura spirituală a societății și recunoașterea caracterului ei exterior în raport cu individul.

Teoriile care susțin că obiectul sociologiei este realitatea socială, așa cum se înfățișează ea prin observarea și analiza genezei și evoluției faptelor sociale, și nu condițiile exterioare necesare existenței acesteia, se împart, în funcție de cum concep raportul dintre societate și individ, în două categorii: concepții nominaliste și concepții realiste. Pentru nominalism, care atribuie existență efectivă numai individului și fenomenelor psiho-sociale, societatea nu este decât un nume prin care se desemnează un număr de indivizi. Dimpotrivă, pentru realism societatea este o realitate specifică, guvernată de legi proprii, deosebită de indivizii ce o compun. Petre Andrei reproșează acestor două feluri de explicații caracterul lor tranșant și radical; nominalismul neagă existența societății ca realitate distinctă de indivizi, iar realismul nu recunoaște individului nici o putere de inițiativă și de creație socială și nici nu-i atribuie acestuia un rol în determinismul și evoluția socială. „Sociologia studiază socialul așa cum îl vedem, în geneza și manifestările sale, dar trebuie să se ocupe și de individ ca *socius*, ca membru al grupului social și ca agent activ în procesul de evoluție.”³

Miezul novator al concepției lui Petre Andrei despre societate

² *Ibidem*, p. 87.

³ *Ibidem*, p. 113

Cercetarea întreprinsă cu o măiestrie de bijutier, care lucrează în filigan conținutul principalelor teorii cu privire la obiectul sociologiei, elaborate de Oth. Spann, E. Durkheim, G. Simmel, L. Von Wiese, M. Weber, îl conduce pe gânditorul român să afirme că „fiecare concepție are o parte de adevăr, toate fiind însă unilaterale, pentru că nu privesc decât un aspect al problemei și nu cercetează societatea în totalitatea ei reală. Sociologia studiază faptele sociale generale, legate de toată viața societății.”⁴ În consens cu această constatare, el caută să dezvăluie în fiecare teorie sâmburele de adevăr, care, validat de experiența socială și de datele științelor sociale, este valorificat într-o viziune mai cuprinzătoare și adecvată în vederea surprinderii specificului vieții sociale, a tipurilor de structuri sociale fundamentale, în interacțiunea și în devenirea elementelor lor constitutive.

Societatea, cu organizarea ei complicată, dar unitară, apare ca o realitate exterioară indivizilor, care se impune acestora prin reguli și legi emanate de la instituții sociale. Societatea, însă, menționează Petre Andrei, are un îndoit caracter: este exterioară, ne depășește, și, în această calitate, ne constrânge, dar, în același timp, este și interioară, există în sufletul nostru, pentru că toate fenomenele și instituțiile sociale sunt, la urma urmelor, relații dintre indivizi, întemeiate pe fapte psihice, deși ele ne apar ca exterioare, obiective și ni se impun. Societatea este exterioară indivizilor, dar ei sunt purtătorii și agenții faptelor sociale, ceea ce înseamnă că ele presupun activitatea conștiinței a indivizilor, care sunt ceea ce sunt numai datorită societății. Evidențierea caracterului dual al societății i-a deschis gânditorului român noi orizonturi explicative, care i-au îngăduit intuirea ideii că fenomenele sociale nu pot fi înțelese corect dacă facem abstracție de natura lor spirituală expresie a faptul că nu există obiectivitate fără subiectivitate și subiectivitate fără obiectivitate. Concluzia pe care o deduce, firesc, din această idee este că „societatea trăiește în noi, dar în același timp trăiește și prin noi. Mentalitatea proprie grupului social determină pe cea a individului, care, la rândul lui, poate influența și el societatea.”⁵

Pentru sociolog, trecutul, prezentul și viitorul alcătuiesc o unitate, o continuitate, evidențiată prin succesiunea generațiilor care are un rol important în determinarea caracterului de exterioritate și obiectivitate al fenomenelor sociale față de conștiința individuală. Este o observație curentă că orice individ, atunci când apare pe lume, găsește instituții, legi și obiceiuri create de generațiile anterioare, sub înrâurirea cărora crește și se dezvoltă, modelându-i comportamentul și viața psihică. Dar, legile și instituțiile sociale sunt la origine raporturi vii, spirituale între indivizi, opinie care, însă, precizează Petre Andrei, nu are nimic comun cu nominalismul, pentru că societatea este o realitate *sui generis* cu o viață proprie, diferită de a indivizilor pe care îi influențează, dar care există tocmai datorită activității lor. Societatea este un întreg, o totalitate ireductibilă la indivizi, care sunt, totuși, forțe vii, active numai în și prin aceasta. Astfel, gânditorul român este îndrituit să afirme că „fenomenele sociale sunt relații dintre oameni *substanțializate, concretizate, obiectivate*.”⁶

În explicarea societății se cuvine a fi avute în vedere atât recunoașterea cauzalității specifică instituțiilor sociale de a constrânge pe individ cât și forța, puterea individului de a o influența prin activitatea sa societatea. Cheia de boltă a întregii realități sociale, susține Petre Andrei, eludată de teoriile sociale, este distincția între acțiune și act, între relația în devenire și instituția devenită, care face posibilă relevarea atât a naturii spirituale a societății, cât și existența reală, obiectivă a acesteia. De exemplu, acțiunea, încărcată de subiectivitate a creatorilor de artă, se cristalizează ca formă socială în opera de artă a cărei forță de înrâurire asupra indivizilor este

⁴ *Ibidem*, pp. 138-139.

⁵ *Ibidem*, p. 140.

⁶ *Ibidem*, p. 141

în funcție de calitățile ei estetice, în timp ce relația dintre doi îndrăgosiți devine fenomen social ca urmare a căsătoriei și întemeierii unei familii, care generează drepturi și obligații membrilor acesteia. Pentru gânditorul român, ideea menționată mai sus este cardinală deoarece ne permite înțelegerea particularităților și specificului vieții sociale.

Corelat cu rolul dublu, când pasiv când activ, pe care îl joacă individul în raport cu societatea, Petre Andrei menționează că înțelegerea universului social nu va fi completă și corectă dacă se va ignora rolul individului și, mai cu seamă, nu se va putea explica dinamica socială fără a ține seama de individ. Rolul imens al individului, datorită potențialului său creator, în producerea schimbărilor și, în consecință, în evoluția socială, este evidențiat prin două procese succesive, care se repetă mereu, caracteristice oricărei societății: procesul de individualizare și procesul de socializare. Procesul de individualizare se referă la faptul că în toate societățile apar oameni excepționali, inovatorii, care se diferențiază de ceilalți și devin lideri, iar inovațiile lor se generalizează, se tipizează, ducând la schimbarea stării precedente a societății cu una nouă. De exemplu, trecerea de la cea mai veche formă de societate, clanul nediferențiat, ca urmare a constituirii grupurilor matrimoniale, la clanul diferențiat, s-a produs, în opinia lui Petre Andrei, certificată de cercetările etnologice, datorită capacității extraordinare a unui conducător care a imaginat un procedeu de interzicere a incestului, prin care i-a convins pe membrii comunităților arhaice că este cel mai mare pericol care pândeste viața fiecăruia și a clanului întreg.

Diferențierea indivizilor din clanul totemic a avut drept consecință constituirea unei noi forme de societate pentru că inovațiile unui individ de mare prestigiu și reputație, acceptate de comunitate, sunt generalizate, tipizate, substanțializate într-o instituție. „Acestea, la rândul lor – subliniază Petre Andrei –, produc o nouă mentalitate generală de un alt grad, care provoacă mai departe un alt proces de diferențiere a indivizilor, prin reacțiunea lor față de instituțiile existente. Și așa mai departe, se repetă mereu, alternând cele două procese: individualizarea și socializarea.” Înălțuirea și repetarea continuă a acestor procese ne arată în ce mod înțelege gânditorul ieșean faptul „că societatea e în funcție de indivizi și indivizii în funcție de societate.”⁷

Obiecțiile făcute cu ocazia recenziilor în reviste din Germania a lucrării lui Petre Andrei, *Das problem der Methode in der Soziologie*, tipărită la Leipzig, în 1927, unde este expusă pentru prima oară concepția sa cu privire la ființarea duală a societății, în exterior și în interior, precum și faptul că în aceasta există două procese, individualizarea și socializarea, care alternează unul cu altul la infinit, sunt considerate ca nefondate pentru că sunt bazate pe o neînțelegere flagrantă a acesteia. În general, conținutul lucrării pomenite nu este înțeles adecvat și este grevat de interpretări eronate, deoarece recenzenții, captivi vechiului mod de a aborda și gândi tematica sociologiei, o receptau din perspectiva teoriilor clasice, eludând astfel sensul autentic, novator al acesteia. Unii recenzenți, de pildă, conferind un sens, din perspectiva școlii durkheimiste, conceptelor de „psihic”, „obiectiv” și „substanțializare”, esențiale în configurarea concepției originale despre societate a lui Petre Andrei, le-au înțeles ca pe o reluare a pozitivismului francez. Astfel, unul dintre recenzenți susține că, deși se recunoaște că voința este un element esențial pentru întemeierea societății, nu i se acordă un rol și o poziție sistematică, ci îi conferă aceeași importanță ca și Durkheim, al cărui scop era să formuleze o etică a perfecțiunii omenirii.

Petre Andrei nu contestă că teoria sa e marcată de o anumită doză de pozitivism în măsura în care societatea, deși de esență spirituală, se înfățișează, în primă instanță, ca o realitate obiectivă, exterioară, ce se cuvine a fi cercetată în mod științific. Dar, în ceea ce privește specificul societății, comentatorul neglijează semnificația extrem de clară a afirmației că „procesul de obiectivare și substanțializare cuprinde doi termeni: 1) *spirit-psihic* și 2) *realitatea*

⁷ *Ibidem*, p. 142.

exterioră – între care este un neconținut curent de schimb circular.” Totodată, gânditorul român precizează că „afirmarea diferențierii indivizilor, care produc valori noi și schimbă instituțiile existente, nu trebuie înțeleasă în sensul etic și nici confundată cu stabilirea unei scări de valori care duc la perfecționare genul omenesc, deoarece valoarea nouă, care se socializează și se tipizează mai apoi, este... pur și simplu o altă realitate, indiferent dacă este mai înaltă, mai progresivă decât cea existentă sau dacă reprezintă un regres față de ea.”⁸ De altfel, un lămotiv al operei lui Petre Andrei este că cercetarea unor valori nu echivalează în același timp cu formularea unor judecăți de valoare, deoarece sociologia nu apreciază valorile, ci le explică, considerându-le fapte sociale obiective.

În ceea ce privește obiecția că dintre cele două procese, de individualizare și de socializare, primul ar premerge celui de al doilea și că, de fapt, nu se poate dovedi și susține prioritatea vreunui dintre ele, gânditorul român o consideră fără temeii întrucât n-a afirmat niciodată ideea care i se atribuie, „ci a repetat, de mai multe ori, că ambele procese există și alternează unul cu altul la infinit.”⁹

Replica viguroasă a lui Petre Andrei la obiecțiile consemnate mai sus este o dovadă elocventă a faptului că opera sa, plină de nuanțe și de o intensitate comprehensivă remarcabilă, trebuie citită și interpretată nu în orizontul vechiului mod de a concepe sociologia, grevat de reduționism, speculativism, formalism sau apriorism.

Virtuțile metodei integraliste

Originalitatea concepției lui Petre Andrei privind specificul vieții sociale are repercusiuni notabile și asupra modului de a configura metodologia sociologiei. Dacă atitudinea științifică, obiectivitatea, este comună tuturor cercetătorilor, metoda este în funcție de obiectul de investigat. Pornind de la caracterul dual al faptelor sociale, de a fi exterioare și spirituale, de la calitățile individului de a fi activ și pasiv și de la identificarea proceselor de individualizare și socializare caracteristice oricărei societăți, gânditorul ieșean a respins monismul metodologic, care extrapolează metodele valabile în studiul naturii la investigarea vieții sociale. Sociologismul metodologic, reprezentat îndeosebi de Marx și Durkheim, care susține că spiritul și produsele sale sunt două realități separate și opuse, reduce studiul faptelor sociale la aspectul lor exterior, obiectiv, eludând, astfel, cauzalitatea proprie vieții spirituale și sociale. Ni se oferă astfel o schemă rigidă, fără suflet asupra realității sociale.

Metoda de cercetare a sociologiei, în măsura în care este concordantă cu specificul societății, trebuie să posede, în concepția lui Petre Andrei, un caracter integral pentru că numai astfel îi vom putea cuprinde în procesul explicativ atât exterioritatea, substanțializarea cât și interioritatea, esența ei spirituală. Dezvăluirea naturii spirituale a fenomenelor sociale reprezintă condiția indispensabilă pentru a înțelege modul de naștere, de transformare, de devenire permanentă a lor.

Exigența majoră a metodei integraliste este studierea fenomenelor sociale, economice, politice, juridice, morale, religioase etc. în interdependența lor, pentru a dezvălui, astfel, „armonia lor sintetică și totală”, adică structural și global. Niciun fenomen social nu trebuie analizat numai în sine și pentru sine, ci integrat și în corelație cu celelalte fenomene. Mai precis, „să privească fiecare fenomen în raport cu întregul social și să-l explice prin alte fenomene anterioare.”¹⁰ Rezultă că în fiecare parte este prezentă unitatea, societatea, care, însă, nu este reductibilă la

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem*, p. 143.

¹⁰ *Ibidem*, p. 227.

părți, la elementele ei componente. Dimpotrivă, acestea devin vii, active, semnificative numai în măsura în care reflectă, rezonază cu totalitatea socială.

A gândi și explica societatea în orizontul metodei integraliste înseamnă a fi mereu acasă, a te simți în siguranță într-un spațiu cultural dominat de raționalitate, măsură, lipsă de excese, radicalisme și reduționism de orice fel.

Metoda integralistă este caracterizată de Petre Andrei ca fiind eclectică, în sensul că ea trebuie să țină seama și de cerințele altor metode pentru a reuși explicarea tuturor dimensiunilor și particularităților faptelor sociale. În acest sens, un loc central revine metodei psihologice și celei hermeneutice a căror menire este de a contribui la identificarea și, în special, la înțelegerea conținutului spiritual al societății, care-i conferă acesteia o finalitate, un rost. A surprinde spiritul ce se află la temelia faptelor sociale este la fel de important ca și explicarea lor prin cauzalitatea lor specifică.

Împotriva autorilor care separau explicația de înțelegere deoarece ignorau că „realitatea socială apare în două ipostaze – 1) *ca act*, ceva devenit și explicabil cauzal, și 2) *ca acțiune*, ceva în curs de devenire, al cărui sens trebuie neapărat sesizat” –, Petre Andrei susține că „nu numai că între explicație și înțelegere nu este nicio opoziție, ci, din contra, ele se completează una pe alta în domeniul sociologiei.”¹¹ Respingerea de către gânditorul român a poziției celor care separă total explicația cauzală de înțelegere este motivată „cu atât mai mult cu cât înțelegerea însăși poate fi *cauzală* și *teleologică* și poate servi ca un mijloc de completare a cunoașterii fenomenelor cauzale. *Înțelegerea sociologică* trebuie să poată prinde cauzele, alături de motivele și scopurile interioare ale acțiunilor sociale.”¹²

Complexitatea și particularitățile fenomenelor sociale solicită, însă, sociologului ca, pe lângă metoda integralistă, care este principală, să utilizeze și alte metode: metoda anchetelor și a monografiilor, metoda statistică, metoda comparației și, așa cum am menționat anterior, metoda psihologică și metoda hermeneutică. Toate aceste metode sunt necesare cercetării sociologice pentru că permit clarificarea diferitelor aspecte ale realității sociale și se completează una pe alta.

Concluzii

În lumina ideilor expuse în rândurile de mai sus, sociologia are, în viziunea lui Petre Andrei, o vocație aparte în măsura în care oferă un cadru general pentru a înțelege ce este și cum este lumea în care trăim. Ea conferă instrumentele teoretice și metodologice de a explica rațional, cu argumente logice lumea iluziilor, fantasmelor, viselor și a tot ceea ce îl face pe om să-și uite sinele. Fenomenele cele mai bizare, ciudate, misterioase, iraționale, examinate în context sociologic, în baza metodei integraliste, își pierd caracterul lor miraculos, obscur, nefiresc.

Opera lui Petre Andrei, -exemplară prin cultivarea spiritului științific, a discernământului critic, patima adevărului și încrederea nestrămutată în libertatea gândirii-, pe lângă faptul că este un valoros instrument de lucru, din care noile generații au multe de învățat, este și un izvor nesecat de inspirație, încă insuficient valorificat. Ea conține *in nuce* idei, perspective, sugestii, care se cer a fi analizate și aprofundate cu atenție, în vederea deducerii din ele a noi opinii, care să îngăduie înțelegerea mai adecvată a societății și omului ca piesă esențială a mecanismului social.

Bibliografie

¹¹ *Ibidem*, p. 230.

¹² *Ibidem*.

ANDREI, Petre, *Sociologie generală*, Studiu introductiv de Dumitru Stan, Ediția a V-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2010.